

of individual educational achievements.

Today it is hardly possible to say that philosophy is not needed by “real life” and is far from its priorities and values. It is necessary to determine the relevance of philosophy in those conditions that are new to society. Reality itself is being transformed in modern Belarus. On this basis a completely different relevance of philosophy appears in comparison with the past.

In modern culture there is also a rethinking of the nature of philosophy, which is seen as creating a space for the discovery of truth. In this regard, the philosophical component of philosophical knowledge has become the core of philosophy. The special value of philosophy is associated with its social aspects of functioning, it indicates the emerging trends that will determine the development of the social system in the future. As society turns into a technological organization, education and philosophical knowledge as its quintessence become the driving force of social development. Man strives to “make the future the foundation of his present existence” [3, p. 80–81]. To be successful in the labor market a specialist must be distinguished by innovative non-standard thinking, update existing knowledge, respond sensitively to the demands of today.

The prospects of philosophy can be predetermined by two circumstances. Philosophy should, firstly, become critical thinking in constantly changing conditions, and secondly, rethink the continuity of ideas of classical philosophy, logic and methodology of science. Philosophy as critical thinking and transdisciplinary methodology should take the form of analysis, understanding, evaluation or modification. The structural basis of the analysis is the triad “the problem – the way to solve it – the rationale for this solution”. “The problem of substantiation of statements and systems of statements is the central problem of philosophical and scientific thinking” [1, p. 127].

Philosophy exists in society mainly as the highest intellectual culture, which cannot be mass, as, for example, the sphere of public opinion. It is not by chance that it is defined as an absolute spirit, as something perfect, although not finished. No other form of consciousness claims such a status, and this makes philosophy indispensable and necessary in the spiritual life of a nation: without philosophy, there can be no unique culture and a unique nation as a social being.

The philosophy of education is not only the sphere of theoretical developments, which set the direction of the educational process, but acts as a pedagogical practice, an educational technology that directly embodies theoretical developments in education in everyday life. The philosophy of education allows us to rethink educational processes radically. The traditional educational paradigm based solely on the acquisition of knowledge and skills today requires a synthesis of philosophy and education. Focusing on the cultural needs and creative abilities of the individual the philosophy of education solves the problems of moral ideological choice, which means accepting certain life orientations, values, preserving the humanistic status of spiritual forms of being.

Philosophy inevitably forms a scientific picture of the world, which has a significant impact on the formation of a person's worldview, combining a person's vital practical experience with scientific theory. That is why the task of education becomes especially important, related to the acquisition of a complete and voluminous, multidimensional view of the integral, unified Nature, understanding the essence of the main phenomena of the objective world and the laws operating in reality, a deep awareness of the essence and role of Man in this world by students.

References

1. Albert, H. A Treatise on Critical Reason / H. Albert // Translated from German, introductory article and note by I. Z. Shishkova. – M. : Editorial URSS, 2010. – 264 p.
2. Kravetsky, V. V. Science of education and science of education (methodological problems of modern pedagogy) / V. V. Kravetsky // Questions of philosophy. – 2009. – No. 3. – P. 77–82.
3. Pavlenko, A. N. The possibility of technology / A. N. Pavlenko. – St. Petersburg : Aletya, 2010. – 224 p.
4. Zapesotsky, A. S. Education: Philosophy, cultural studies, politics / A. S. Zapesotsky. – M. : Science, 2003. – 456 p.

МЕТАДАЛАГЧНЫ ПАТЭНЦЫЯЛ ЭТНАКАЛАГЧНЫХ ІДЭЙ БЕЛАРУСАЎ

I. M. Шыманская

Нацыянальная стратэгія ўстойлівага развіцця Рэспублікі Беларусь да 2035 года значнае месца адводзіць забеспячэнню экалагічнай бяспекі краіны, называючы гэтую праблему адной з трох, якія найбольш востра абазначыліся ў сучаснасці. У дакуменце падкрэсліваецца, што хоць «Беларусь уключана ў першую трэць краін з найлепшымі паказчыкамі па адносінах да аховы прыроды», але ў гэтай галіне маецца яшчэ шмат нявырашаных пытанняў, таму сёння апошні «трэці выклік для ўстойлівага развіцця краіны – забеспячэнне экалагічна спрыяльных умоў для жыццядзейнасці насельніцтва» [1, с. 6]. Вялікія надзеі ў комплексным вырашэнні гэтай праблемы ўскладаюцца на адукацыю, таму яе экалагічная арыентацыя вылучана ў якасці ключавога падыходу дзяржаўнай палітыкі ў сферы адукацыі. Цалкам заканамерна, што ў Праграме бесперапыннага выхавання дзяцей і навучэнскай моладзі на 2021–2025 гг. «экалагічнае выхаванне, накіраванае на фарміраванне ў навучэнцаў каштоўнасцей адносінаў да прыроды, навываў рацыянальнага прыродакарыстання і абароны навакольнага асяроддзя» [2, с. 5], заяўлена адным з асноўных напрамкаў выхаваўчай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь, бо чалавечы фактар тут з'яўляецца вызначальным. Экалагічная адукацыя, якая ўключае

ў сябе экалагічнае навучанне і экалагічнае выхаванне, фарміруе сістэму ведаў, уманняў і навыкаў, рыс і якасцей асобы па беражлівых адносінах да прыроды, імкненню да захавання і прымянення натуральных рэсурсаў.

У апошні час, у межах выканання вышэйназванай праграмы, вельмі шмат робіцца як у навукова-метадычным забеспячэнні, так і ў практычнай арганізацыі экалагічнай адукацыі. Беларускія даследчыкі, абапіраючыся на дасягненні замежных навукоўцаў і ўласныя навуковыя вынікі, распрацавалі пэўныя тэарэтычныя падставы арганізацыі бесперапыннай экалагічнай адукацыі ў сучаснасці. З выкарыстаннем гэтага навукова-тэарэтычнага матэрыялу ў дачыненні да рэальных сацыякультурных умоў, у Беларусі разгорнута шырокамаштабная педагагічная дзейнасць па стварэнню метадычнага забеспячэння і арганізацыі экалагічнай адукацыі ўсіх навучэнцаў. Асабліва актыўнасць і дынаміка развіцця дадзенага працэсу назіраецца на ўзроўні дашкольнай і пачатковай адукацыі.

Аналіз праводзімай працы дае падставы сцвярджаць, што яе выніковасць значна павышаецца, калі яна абапіраецца на глыбінныя карані – этнапедагагічную, этнаэкалагічную спадчыну беларускага народа. Заснавальнік найважнейшага напрамку сучаснай педагагічнай навукі – этнапедагагікі Г. Н. Волкаў пісаў: «толькі ў мясцовай нацыянальнай этнічнай культуры адлюстраваны вопыт узасмадзяння народа са сваёй якасцэмай – экалагічны вопыт. Таму толькі нацыянальная культура робіць чалавека рухлівым гаспадаром на сваёй зямлі» [3, с. 29]. Бо ў гэтым выпадку пазітыўную ролю выконваюць многія фактары: перасемнасць, традыцыяналізм, менталітэт, натуральнасць, даступнасць, апора на рацыянальныя і ірацыянальныя асновы, цесная сувязь з рэальным жыццём і інш. Разам з тым вывучэнне навуковых прац, праграм, метадычных распрацовак і іншага матэрыялу па экалагічнай адукацыі паказвае, што толькі адзінкавыя з іх абапіраюцца і выкарыстоўваюць этнаэкалагічны вопыт нашых продкаў.

Трэба адзначыць, што падобнае назіраецца і ў іншых краінах. Прынамсі, расійскі навуковец З. А. Хусаінаў ў доктарскай дысертацыі адзначае: «На жаль, вельмі мала сучасных педагагічных даследаванняў прысвечана вопыту фарміравання экалагічнай культуры навучэнцаў на аснове этнапедагагікі. Мала і навукова-абгрунтаваных прац, дзе вырашаліся б асноўныя метадалагічныя і тэарэтычныя праблемы фарміравання экалагічнай культуры вучняў на субстраце этнапедагагікі» [4, с. 3]. Тут варта нагадаць сцвярджэнне К. Дз. Ушыньскага: «Як нельга жыць па ўзоры іншага народа, якім бы прываблівым не быў гэты ўзор, гэтак жа сама нельга выходзіць па чужой педагагічнай сістэме, якой бы ні была яна стромкая і добра абдуманая» [5, с. 166]. Усім вышэйсказаным і абумоўлена актуальнасць разгляду пытання аб выкарыстанні этнаэкалагічных ідэй народнай педагогікі беларусаў у сучаснасці, якое можа весіцца па розных напрамках. У дадзенай працы хацелася б спыніцца

на адным з іх.

Вынікі вывучэння этнаэкалагічных ідэй народнай педагогікі беларусаў дазваляюць істотна ўмацоўваць і папаўняць метадалагічныя асновы экалагічнага выхавання ў цэлым. Сучасны расійскі вучоны Л. В. Майсеева канстатуе: «Светапоглядныя і філасофскія аспекты сучаснай навуковай карціны свету абапіраюцца на экалагічную філасофію, а метадалогія экалагічнай адукацыі павінна вызначацца экалагічнай педагогікай» [6, с. 68]. Развіваючы гэтую думку, можна сцвярджаць, што этналагічнай педагогіцы ў метадалогіі экалагічнай адукацыі павінна быць адведзена найважнейшая, сістэмаўтваральнае месца. Этнаэкалагічныя ідэі беларусаў абапіраюцца на народную філасофію, якая фарміруе метадалагічныя арыенціры ўзасмадзяння чалавека з прыродай, што спрыяюць фарміраванню цэласнай экалага-светапогляднай пазіцыі і актыўнай экзэгной дзейнасці. Пабудаваная на эмпірычных падыходах вывучэння рэчаіснасці, народная педагогіка садзейнічае актуалізацыі эмпірычных метадаў у метадалогіі сучаснага экалагічнага выхавання. Выкарыстанне этнаэкалагічных ідэй народнай педагогікі беларусаў асабліва дапаможа ўзбагаціць культуралагічны падыход да вырашэння праблем сучаснага экалагічнага выхавання, судносячы яго становішча з палажэннямі этнаэкалагічнай культуры, перш за ўсё праз катэгорыі духоўнасці і маральнасці. Падобнае ў поўнай меры адносіцца да аксіялагічнага, асобасна-арыентаванага, дзейснага, кантэкстнага і тэхналагічнага метадалагічных падыходаў. Таксама прадуктыўным будзе сінтэз ідэй казваліцыйнага і генетычнага падыходаў, якія з'яўляюцца аднымі з асноўных у метадалогіі экалагічнага выхавання.

Важна адзначыць магчымасць выкарыстання этнаэкалагічных ідэй, не толькі пры распрацоўцы метадалагічных асноў экалагічнага выхавання, але і пры распрацоўцы метадалагічных асноў даследавання праблем сучаснага экалагічнага выхавання. Гэтыя працэсы хоць ўзасмазвязаныя і ўзаемазалежныя, але маюць істотныя адрозненні. На гэтым робіць акцэнт даследчык народнай педагогікі беларусаў В. С. Болбас [7]. Так, выкарыстанне адзначаных вышэй культуралагічнага падыходу і эмпірычных метадаў з характэрнымі этнанацыянальнымі асаблівасцямі ўзбагацяць сучасныя метадалагічныя асновы даследавання экалагічнага выхавання. Пэўную спецыфіку ўносіць выкарыстанне этнаэкалагічных ідэй беларусаў ва ўзбагачэнне герменеўтычнага, эвалюцыйна-эпістэмалагічнага і антрапаэкалагічнага метадалагічных падыходаў, дапамагаючы навукоўцу дакладней асэнсаваць, сістэматызаваць і канцэптуалізаваць дасягненні народнага вопыту, супастаўляючы і інтэгруючы яго з дасягненнямі сучаснай педагагічнай і экалагічнай навукі.

Такім чынам, апора на этнаэкалагічныя ідэі народнай педагогікі беларусаў спрыяе ўзбагачэнню метадалагічных асноў даследавання экалагічнай адукацыі і арганізацыі адпаведнай навукова-даследчай

дзеінасці, а таксама ўзбагачэнню метадалагічных асноў экалагічнай адукацыі як найважнейшага фактару ўстойлівага развіцця і праектавання на гэтай аснове сучасных канцэптуальных падыходаў яго ажыццяўлення.

Праца выканана ў рамках Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на 2021–2025 гады па дагавору № ГБФ2111/2021.

Літаратура і крыніцы

1. Национальная стратегия устойчивого развития Республики Беларусь до 2035 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.economy.gov.by/uploads/files/ObsugdaemNPA/NSUR-2035-1.pdf>. – Дата доступа: 23.07.2023.
2. Программа непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи на 2021–2025 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://edu.gov.by/molodezhnaya-politika/glavnoe-upravlenie-vospitatelnoy-raboty-i-molodezhnoy-politiki/upravlenie-raboty-informatsiya-programmy-vospitaniya-programma-vospitaniya-2021-2025.pdf>. – Дата доступа: 23.07.2023.
3. Волков, Г. Н. Педагогика любви. Избранные этнопедагогические сочинения / Г. Н. Волков ; в 2 т. – М. : Изд. Дом Магистр-Пресс, 2002. – Т. 2. – 460 с.
4. Хусаинов, З. А. Концептуальные основы формирования экологической культуры школьников: этнопедагогический аспект : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / З. А. Хусаинов ; Татарский гос. гум. пед. ун-т. – Ижевск, 2006. – 40 с.
5. Ушинский, К. Д. Собрание сочинений: в 11 т. / К. Д. Ушинский ; редкол. : А. М. Еголин (гл. ред.), Е. Н. Медынский, В. Я. Струминский. – М. ; Л. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1948. – Т. 2: Педагогические статьи, 1857–1861 гг. – 655 с.
6. Моисеева, Л. В. Теоретико-методологические основы экологической педагогики / Л. В. Моисеева // Успехи современного естествознания. – 2004. – № 7. – С. 67–69.
7. Болбас, В. С. Методологические основы научной и практической педагогической деятельности / В. С. Болбас // Педагогика. – 2021. – № 8. – С. 28–35.

Круглый стол «ПРЕВРАЩЕННЫЕ ФОРМЫ СОВРЕМЕННОЙ СОЦИАЛЬНОСТИ: ОНТОЛОГИЯ, СУЩНОСТЬ, ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ»

ОНТОЛОГИЯ ПРЕВРАЩЕННЫХ ФОРМ СОЦИАЛЬНОСТИ ПЕРЕХОДНЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ ЭПОХ

Т. И. Адуло

Прошедший XX век его живые свидетели называют нередко самым жестоким веком в человеческой истории. И они, несомненно, правы. Но, судя по первой четверти нынешнего, XXI века, по жестокости он способен превзойти своего предшественника: выражаясь словами К. Маркса, еще с самого начала он стал «уподобляться тому отвратительному языческому идолу, который не желал пить нектар иначе, как из черепов убитых» [1, с. 230]. Масштаб превращенных форм социальности, т. е. самых разнообразных феноменов, чуждых человеческой сущности, достиг предела: они пронизывают мировое сообщество во всех его фундаментальных сферах.

На постсоветском пространстве четко выделяются в качестве таковых формы, которые связаны процессом перевода обретших суверенитет советских республик на капиталистический путь развития с его атрибутивной стадией первоначального накопления капитала, что было характерно для 1990-х годов. Согласно учению К. Маркса, формирование капитализма предполагает разделение общества на собственников, владельцев капитала, и не собственников, не имеющих средств не только для создания какого-либо производства, но и для физиологического существования. Именно поэтому не собственники вынуждены продавать свой личный труд владельцу капитала, причем, чаще всего на его условиях. Стадию первоначального накопления капитала описал Ф. Энгельс в работе «Положение рабочего класса в Англии». Обратим внимание на то, что эта стадия в истории западноевропейских государств заняла длительный промежуток времени. Притом капитал накапливался не только за счет внутренних ресурсов – эксплуатации наемных работников, – но и за счет внешних ресурсов – неэквивалентного обмена товарами с колониями, а то и вовсе их открытого грабежа.

В постсоветских государствах процесс первоначального накопления